

Աշոտ Վ. Ոսկանյան
Փիլիսոփ. գիր. թեկնածու

Բանալի բառեր – Հայդեգեր, Եվրոպա, արդիականություն, տեխնիկա, նացիոնալ-սոցիալիզմ, բոլշևիզմ, ամերիկանիզմ, մատերիալիզմ, մետաֆիզիկա:

ԻՆՉՈՒ՞ ԶԱՊԱՇԽԱՐԵՑ ՀԱՅԴԵԳԵՐԸ*

Քսաներորդ դարի մեծագույն փիլիսոփաներից մեկի՝ **Մարտին Հայդեգերի**՝ նացիոնալ-սոցիալիզմի հետ առնչությունների մասին հարյուրավոր գրքեր են գրվել: Հետազոտողների, ինչպես նաև շահագրգիռ ժամանակակիցների ուշադրության կենտրոնում ոչ միայն այն հանգամանքներն են, որոնք պայմանավորել են Հայդեգերի գայթակրությունն այդ չարաբաստիկ քաղաքական շարժումով, այլև առավել անբացատրելի թվացող հետևյալ հարցը. ինչո՞ւ հետպատերազմյան տարիներին մտածողն այդպես էլ **հրապարակայնորեն ու միանշանակ կերպով** չսահմանազատվեց նացիոնալ-սոցիալիզմից՝ խոստովանելով իր սխալները: **Ինչո՞ւ չապաշխարեց Հայդեգերը:**

Մենք չենք անդրադառնա դատախազի կեցվածք ընդունած առանձին հեղինակների կարծիքներին, որոնք անհողդող ինքնավստահությամբ մեղադրանք են ներկայացրել մտածողին¹:

Բայց ահա Հայդեգերի երկարամյա գործընկեր և բարեկամ **Կարլ Յասպերսի** խոսքը, ով **Հանա Արենդտին** գրված նամակում նրան անվանում է «անմաքուր հոգի, որը չի զգում սեփական անմաքրությունը և, մշտապես դրանից խոյս տալու փոխարեն, անմտորեն շարունակում է ապրել կեղտի մեջ»: Սակայն, «Այն, ինչ Դուք անմաքրություն եք անվանում, – պատասխանել է Հայդեգերի հետ մտերմության հուշերով կապված Արենդտը, – ես «քննավորություն չունենալ» (Charakterlosigkeit) կանվանեի, բայց այն բառացի իմաստով, որ նա ընդհանրապես ոչ մի բնավորություն չունի, վստահաբար նաև՝ առանձնապես վատը»²:

*Հոդվածն ընդունվել է տպագրության 12.06.2014:

1 Այդ թեմայով գրված ամենաաղմկահարույց գիրքը պատկանում է չիլիացի փիլիսոփա, Հայդեգերի նախկին աշակերտ Վիկոնտ Ֆարիասին: Տե՛ս V. Farias, Heidegger and Nazism, Temple University Press, 1989:

2 Մեցերումներն ըստ՝ R. Safranski, Ein Meister aus Deutschland. Heidegger und seine Zeit, Carl Hanser Verlag, Munchen, Wien, 1994, էջ 365:

Զ (Ժ) գրքի, թիվ 2 (46) ապրիլ-հունիս, 2014

Խամսականիկուն հանդիսական համար

Վել

Որոշակիությունից խուսափելու, սուր անկյունները չեզոքացնելու Հայդեգերի հակումը վրդովեցրել է նաև **Կարլ Շմիտին**, որը պատերազմի ավարտից հետո շատ ավելի կոշտ ձնշումների է արժանացրել նրան՝ նացիստների հետ բացահայտ համագործակցության պատճառով։

«Տեղանք³: Նա խուսափում է որևէ տեղի անուն տալուց: Նա չի ասում Հռոմ և չի ասում Մոսկվա, նա չի ասում Ժնև և չի ասում Պրահա, նաև չի ասում Լեյպ Սարսես: Իսկ ես երեխայի նման անուններ եմ տալիս և դրանով դառնում ծիսական սպանության կանխորոշված զոհ»⁴:

Բայց եթե խնդիրն, խկացես, զգուշավոր անտարերություն էր, ապա այդ ինչպես է «որևէ բնավորությունից գորիկ» Հայդեգերը համարձակվել քաղաքական առումով մաքրամոլ 1953-ին առաջին անգամ հրատարակվող դասախոսության տեքստում պահպանել 1933 թվականի իր ձևակերպումը նացիոնալ-սոցիալիստական շարժման «ներքին խուսափյան և մեծության» մասին։

«Այս, ինչ այսօր ամենուրեք առաջարկվում է որպես նացիոնալ-սոցիալիզմի փիլիսոփայություն, բայց դուզն իսկ կապ չունի այդ շարժման ներքին խուսափյան և մեծության (այսինքն՝ մոլորականորեն որոշարկված տեխնիկայի և նորժամանակյա մարդու հանդիպման) հետ, ձկնորսություն է անում «արժեքների» և «ամբողջությունների» պղտորքերում»⁵:

Ուստի կարծում ենք, Արենդտի ինտուիցիան այլ տեղ է առաջնորդում: Ինչպես իր հետազոտությունների վրա գերկենտրոնացած գիտնականը շրջապատի կողմից «գրված» է հորջործվում, այնպես էլ Հայդեգերն անտարեք էր առօրյա բարոյական գնահատականների նկատմամբ, քանի որ համար հետևողականությամբ զբաղվում էր այն «նախասկզբնական» խնդիրներով, որոնք (ինչպես իրեն էր թվում) կանխորոշում են մարդկային բարեկեր և դրանց հետադարձ «արժեքումը»: Իզուր չէ, որ նացիզմի պաշտոնական գաղափարախոսության կարգավիճակ ստանձնած ընթացիկ փիլիսոփայության ուղղված նրա մեղադրանքը «արժեքների պղտորքերում ձկնորսություն անելն էր»:

Ուրեմն իրավացի է **Ռ. Զաֆրանսկին՝** նշելով, որ Հայդեգերի մոտ «բարոյական ռեֆլեքսիայի պակասը ոչ միայն անձը բնորոշող փաստ է, այլև փիլիսոփայական պրոբլեմ»⁶: Այդ պրոբլեմն իմաստավորելու համար պետք է դիտարկել աղերսները, որ երևակվում են ժամանակի հոգևոր իրադրությանը Հայդեգերի տվյալ գնահատականի և նրա փիլիսոփայական հղացքի միջև: Ըսթերցողը կների ծավալուն մեջբերումների այս շարքը, քանզի վերաշարադրումը կամ կրճատումը աղջատում է դասականի խոսքը.

«Այս եվրոպան, որն, անրուժելիորեն կուրացած, անընդհատ ցատկի մեջ է, ինքն իրեն դաշտունահարելով, այսօր սեղմված է մի մեծ

3 Նկատի ունի Հայդեգերի հաճախ օգտագործած «Ortschaft» բառը:

4 Մեջբերումը ըստ՝ **R. Mehring**, Heidegger und Carl Schmitt. Verschärfer und Neutralisierer des Nationalsozialismus. In: D. Thomä (Hrsg.) Heidegger-Handbuch, էջ 343:

5 **M. Heidegger**. Einführung in die Metaphysik, Tübingen, 1966, S. 152:

6 Տես **Ռ. Զաֆրանսկին**, նշվ. աշխ., էջ 365: Այլ բան է, որ այդ դեպքում էլ անձնական դիրքորոշումը բարյացիս խնդրահարույց է մտնում. որևէ «Ճշմարիխ» տեսություն չի կարող երկրորդական դարձնել կոնկրետ մարդկանց տառապանքը՝ «այստեղ և հիմա»:

աքցանում. մի կողմից՝ Ռուսաստանի, մյուսից՝ Ամերիկայի միջև։ Ռուսաստանը և Ամերիկան, մետաֆիզիկորեն դիտարկած, միևնույն բանն են՝ շղթայազերծ տեխնիկայի և նորմալ⁷ մարդկանց հիմնագործկ կազմակերպման միևնույն անմիսիթար վազքը։ Երբ երկրագնդի ամենահետին անկյունը տեխնիկապես նվաճված և տնտեսապես շահագործված է, երբ ցանկացած իրադարձություն ցանկացած տեղում ցանկացած ժամանակ ցանկացած արագությամբ հասանելի է, երբ Ֆրանսիայում թագավորի վրա կատարված մահափորձը և Տոկոյի սիմֆոնիկ համերգը կարելի է «վերապրել» միաժամանակ, երբ ժամանակն այլևս միայն արագություն է, ակնթարթ և միաժամանակ կություն, և ժամանակը որպես պատմություն բոլոր ժողովուրդների կյանքից չքացել է, երբ բոնցքամարտիկը հորջորջվում է ազգի մեծ մարդ, երբ զանգվածային հավաքների միլիոնների հասնող թվերը գլխապույտ հաղթանակ են՝ այդժամ, ողջ այդ զառանցանքի վրայով, ուրուի նման սահում է հարցը՝ «հանուն ինչի» – «ո՞ր» – «հաջորդն ինչ է»...։

Երկրի հոգևոր անկում այնքան հեռու է գնացել, որ ժողովուրդները կարող են կորցնել վերջին հոգևոր ուժը, որ հնարավորություն կտար գոնե տեսնելու և որպես այդպիսին գնահատելու («գոյության» ձակատագրին առնչված) անկումը⁸։ Այս պարզ արձանագրությունը ոչ մի կապ չունի մշակութային վատառեսության հետ, իհարկե՛ նաև լավատեսության. քանզի աշխարհի խավարումը, աստվածների փախուստը, երկրի քայլայումը, մարդու զանգվածայնացումը, ատելությամբ լեցուն կասկածանքն ամեն ստեղծագործականի և ազատի նկատմամբ ամբողջ երկրի վրա այսպիսի չափերի է հասել, որ վատառեսության և լավատեսության պես մանկամիտ կատեգորիաները վաղուց արդեն ծիծաղելի են դարձել»⁹։

Ինչո՞վ են այս կրքու խոսքերը տարբերվում դարի առաջին տասնամյակներին լայնորեն տարածված «կուլտուրապեսիմիզմից», այն մշակութային վատառեսությանից, որը Հայութգերն անթարույց արհամարհանքով մանկամիտ է անվանում։ Նախ և առաջ նրանով, որ նրա սոցիալական և մշակութային գնահատականները միայն արտաքին դիտարկումների արդյունքներ չեն։ Դրանք ենում են խորքային պատճառներից, որոնք, ըստ մեծ մտածողի, բացահայտված են իր փիլիսոփայական հետազոտություններում։

Խնդրի երկու՝ **սոցիալ-մշակութային** և **փիլիսոփայական** կողմերի կապը վերհանող տրամաբանությունը հետևյալն է։

Համաշխարհային պատմության արդիական փուլում ի հայտ եկած ահագնացող քայլայումը որևէ մեկի չարամտության արդյունքը չէ։ Անկման պատճառը աշխարհի նկատմամբ մետաֆիզիկական վերաբերմունքն է, որը հանգեցրել է «գոյության մոռացությանը»։ Մետաֆիզիկային հատուկ սուրբեկանիզմը պայմանավորում է մարդու և բնության այն հակադրությունը, որում վերջինս հանգեցվում է «գոյերի» հանրագումա-

7 Իմա՝ շարքային, միջակ։

8 Հման։ «Գոյություն և ժամանակի» առաջարանի դրույթը։ «Մենք ոչ միայն չգիտենք՝ ինչ է գոյը, այլև չփորություն չենք ապրում այդ կապակցությամբ»։

9 M. Heidegger. Einführung in die Metaphysik, S. 29.

թի: Արդյունքում մարդկային զանգվածները միտվում են բացառապես դեպի «գոյավորը» (գոյերը՝ առանց նկատելու և իմաստավորելու «գոյության ձշմարտությունը»):

«Մետաֆիզիկան» ռացիոնալիստական Արևմուտքի ճակատագիրն է: Նրա գագաթնակետն արդիականությունն է՝ դարաշրջան, որում տեխնիկայի գարգացումը ձեռք է բերում մոլորակային չափելիություն, իսկ մարդը հասնում է մոլորակային տիրապետության:

Տեխնիկական առաջնաբացով պայմանավորված սրբնաթաց վագքի առաջամարտիկներն ին Միացյալ Նահանգները և Խորհրդային Միությունը, որտեղ իշխում էին միջակություններից կազմված զանգվածները: Այս երկուսը «մետաֆիզիկական» առումով նույն էին: Սա նշանակում է, որ կոմունիստական գաղափարների վրա հիմնված բոլշևիկյան կայսրության հակադրությունն արևմտյան կապիտալիզմի առաջատարին մակերեսային ֆենոմեն էր: Շատ ավելի կարևոր էր նմանությունը՝ սպառողական վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ: Այն, ըստ մտածողի, ի սկզբանե առկա էր բոլշևիզմի գաղափարական հիմք հանդիսացող մարքսյան մատերիալիզմում: Վերջինին նկատմամբ իր վերաբերմունքը Հայդեգերը ավելի ուշ կարտահայտի հետևյալ հոչակավոր դարձած տողերում՝ կոչ անելով «ազատվել մատերիալիզմի մասին միամիտ պատկերացումներից և նրա էժանագին հերքումներից».

«Մատերիալիզմի էությունն այն պնդման մեջ չէ, որ ամեն ինչ մատերիա է (Stoff), այլ՝ շատ ավելի, այն մետաֆիզիկական դրույթի, համաձայն որի՝ ողջ գոյավորը ներկայանում է որպես աշխատանքի նյութ (Material): Աշխատանքի նորեվրոպական–մետաֆիզիկական էությունը նախնական ձևով մտածված է Հեգելի «Ոգու բներևութարանության» մեջ՝ որպես ոչնչով չսահմանափակված արտադրության ինքնակազմակերպվող ընթացք, այսինքն՝ իրականի առարկայացում սուբյեկտիվության փորձառությամբ բնորոշվող մարդու միջոցով: Մատերիալիզմի էությունը թաքնված է տեխնիկայի էության մեջ, որի մասին շատ գրվել է, բայց թիշ՝ մտածվել»¹⁰:

Սրանից ենելով՝ Հայդեգերը բնորոշել է արդիականությունը որպես մոլորակային տեխնիկայի և նորժամանակյա մարդու հանդիպում: Այս-տեղից է, որ եկը էր որոնում երկու տեխնիցիստական գերտերությունների արցանում հայտնված Եվրոպան:

Հասկանալի է, որ հայդեգերյան լուծումը պետք է փիլիսոփայական լիներ: Նա համոզված էր, որ արդիականության հաղթահարումը պետք է իրականացվի որպես մետաֆիզիկայի հաղթահարում: Դա հնարավոր է, քանի որ մետաֆիզիկայի գարգացումն իր մեջ հասունացնում է իր իսկ հաղթահարման սաղմը: Բանն այն է, որ մետաֆիզիկան, կենտրոնացած լինելով բացառապես գոյավորի վրա, ցանկանում է այն իմաստավորել իր ամրողության մեջ. դա ուսմունք է «ողջ գոյավորի (բոլոր գոյերի) մասին որպես այդպիսին»: Բայց «ողջ գոյավորը» մտածելը հնարավոր է միայն նրա սահմաններից մտովի դուրս գալու դեպքում: Այստեղից՝ միտքը «ոչնչի»

10 M. Heidegger. Brief über den Humanismus. In: Wegmarken, MHGA, B. 9, Ffm.: Klostermann, 1976, S. 171.

մասին, որով պայմանավորված է մետաֆիզիկայի հիմնական հարցը՝ «**Ինչո՞ւ կա գոյր և ոչ՝ ավելի շուտ, ոչինչը»:** «Ոչինչը մտածելը» ապահովում է այն «լուսանցքը», որը բացում է «գոյւտ գոյականի» պրագմատիկական «հոն» աշխարհը և բացահայտում է մարդուն որպես «արտակայող», այսինքն՝ վերջավոր և պատմական էակ: Սրանով սկզբնավորվում է մտածողությունը «գոյության» մասին:

Փիլիխոփիայության տեսակետից նորովի դնել «գոյության հարցը» նշանակում է հաղթահարել մետաֆիզիկան: Քաղաքական և սոցիալական առումով այդ հաղթահարումը նշանավորում է ելքը արդիականության՝ «մոդեռնի» սահմաններից:

Այդ ելքը (Ausbruch), ըստ Հայդեգերի, կոչված էր իրականացնելու Գերմանիան՝ որպես ամենամեծ ձնշման տակ գտնվող («հարևանաշատ»), «մեծութեղի ժողովուրդ» (Volk der Mitte), նաև՝ որպես «մետաֆիզիկական ազգ», որը դեռ չի սպառել իր ոգու կորովը և ի վիճակի է, **մահվան դեմ հանդիման**, ստանձնելու իր և դրանով իսկ՝ ողջ Արևմուտքի ձակատագիրը: Այսպես, Հայդեգերի մտքում, հարևանների դեմ տոտալ մոդիկացման շնորհիվ անխուսափելի դարձած մահվան հեռանկարը նույնանում էր մետափիզիկայի «ոչինչ»-ի հետ՝ մեկ մահացու հանգույցի մեջ քարկապելով **քաղաքականը և փիլիխոփիայականը**:

Արդիականության ծովակից ժողովուրդներին դեպի դուրս առաջնորդելու համաշխարհային-պատմական առաքելությունը Հայդեգերը վերապահում էր նացիոնալ-սոցիալիզմին:

Հազիվ թե կարիք կա խոսելու այն մասին, թե ինչո՞ւ էր Հայդեգերի այս մետելածին քաղաքական-փիլիխոփիայական նախագիծը դատապարտված տապալման և վարկաբեկման: Մեկ այլ տեղ մենք բավական մանրամասնությամբ ցույց ենք տվել, թե ինչ է իրականում իրենից ներկայացնում «ժողովրդի բախտը»¹¹:

Եթե երեսուներեքին Հայդեգերը հույս ուներ, որ նացիոնալ-սոցիալիզմը ելք է առաջարկում արդիականության (մոդեռնի) արցանից, ապա շատ շուտով նա համզվում է, որ այդ շարժումն ինքնին ոչ այլ ինչ է, քան իր նկատի ունեցած իմաստով մոդեռնի կատարյալ և հետևողական արտահայտությունը:

«Աշխարհի պատկերի ժամանանակը» խտացման մեջ Հայդեգերն արդեն խոսում էր արդիականության՝ բոլոր իրերն անսահմանափակ բռնության ենթարկելու **երեք ձևերի** մասին՝ հաշվարկման, պլանավորման և բուժման¹²: Սրանք համապատասխանաբար վերաբերում են ամերիկանիզմին, կոմունիզմին և նացիոնալ-սոցիալիզմին. **«Գլոբալ հեռանկարում սա կատարյալ անհմաստության դարաշրջան է»**¹³:

Այս գնահատականները տեսնել են տալիս՝ ինչո՞ւ Հայդեգերը, այսուամենայնիվ, չի խոսել իր սխալների մասին այնպիսի որոշակիությամբ, որը նրանից ակնկալում էին Գերմանիայում և ողջ աշխարհում: Պատերազմից հետո ձևավորված հանրային դիսկուրսը կառուցված էր հաղթողների

11 Տե՛ս **Ա. Առկանյան**, Ուստի միաբանությունը, կամ կոլեկտիվ մահվան պարադոքսները, «Մոդեռն», 2/10/2006:

12 Տե՛ս M. Heidegger, Die Zeit des Weltbildes. In: Holzwege, Ffm.: Klostermann, 1994, էջ 92:

13 Տե՛ս Ռ. Զաքրանսկի, նշվ. աշխ., էջ 345

և պարտվողների գույգային հակադրության վրա: Վճռականորեն դատապարտելով նացիոնալ-սոցիալիզմը՝ Հայդեգերն անուղղակի հավանություն էր տպակ հաղթանակած կողմի գաղափարախոսությանը՝ «ամերիկանիզմին», որը նրա համար շարունակում էր նույնքան անընդունելի մսալ, որքան եղել էր այն տարիներին, երբ նա ցնորական հույսեր էր կապում «ազգային սոցիալիզմի» հակամետաֆիզիկական ներուժի հետ:

Նաև վարչունականներին («Շափել»)-ին տված իր հարցազրոյցում) Հայդեգերը չի խոսափել նշելուց, որ վստահ չէ՝ արդյոք ժողովրդավարությունն է այն քաղաքական համակարգը, որ համապատասխանում է տեխնիկայի դարաշրջանին¹⁴: Ոչ մի հիմք չկա ենթադրելու, որ Հայդեգերը երրևէ վերանայել է անհատական ներկայության (Dasein), ժողովրդի և առաջնորդի (հազվագյուտ ընտրյալների) փոխհարաբերության մասին այն պատկերացումը, որն այնքան տպավորիչ բանաձևել էր դեռևս երեսնականներին.

«Միայն ներկայությունից¹⁵ ելնելով կարելի է ըմբռնել ժողովրդի էությունը, ու նաև հասկանալ, որ ժողովուրդը երբեք չի կարող լինել նպատակ (Ziel und Zweck), և որ նման կարծիքը միայն «ազատական» «ես»-գաղափարի՝ «ժողովրդական», և «կյանքի պահպանման» պատկերացման՝ տնտեսական, ընդլայնումն է:

Ժողովրդի էությունը նրա «Ճայն» է: Եվ այդ ճայնը չի խոսում հավաքական, նախնական-բնական, կեղծ կրթված և անկիրթ «քոյրի» անմիջական ժայթքում կարծվածի միջոցով: Քանզի այդ հաճախ հիշատակվող վկան արդեն խեղված է կեղծ կրթությամբ և վաղուց չի առաջնորդվում գոյին ուղղված նախասկզբնական աղերսներով: Ժողովրդի ճայնը խոսում է հազվագյուտ և քերի մեջ, և արդյոք դեռ հնարավոր է այն հնչյունի բերել»¹⁶:

Քանի որ նոր քաղաքական լուծումների հետանկար Հայդեգերը չէր տեսնում, նրա խոսքը գնալով ավելի և ավելի մշուշապատ էր դառնում.

«Երկար է համաշխարհային գիշերվա խոնակ ժամանակը... Կեսզիշերին այդ ժամանակն ամենախեղճն է: Այդժամ այդ չսշին ժամանակը նույնիսկ ի վիճակի չէ զգալ իր ոչչությունը... Եվ գուցե հենց հիմնա է համաշխարհային գիշերը հասնում իր կեսզիշերին...»¹⁷:

Միտապուտ տեղաշարժեր չակնկալելով՝ Հայդեգերը խոսում էր այն մասին, որ իր կողմից գուտ ինտուիտիվ փորձարկվող նոր մտածողությունը, հնարավոր է, սկսի «աշխատել» երեք հարյուր տարի հետո¹⁸: Եվ քանի որ «համաշխարհային գիշերվա» խավարի մեջ «ոչ միայն Սրբությունն է՝ որպես Աստվածայինին ուղղված պարզ հետք, կորսայան մատնվում, այլև այդ հետքի թողած հետքերն էլ գրեթե ջնջված են»¹⁹, մտածողին մնացող միակ

14 Հմմտ. Nur noch ein Gott kann uns retten“. Spiegel-Gespräch mit Martin Heidegger am 23 September 1966 / der Spiegel, 30 Jg. N 23. 31. Mai 1976: Բնագիր ձեռքի տակ չունենալով պատճառով մեզրերում ենք ըստ՝ Բеседа сотрудников журнала „Шпигель“ Р. Аугштайна и Г. Вольфа с Мартином Хайдеггером 23 сентября 1966 года, „Философия Мартина Хайдеггера и современность“, էջ 242:

15 Իմա՞ անհատի արթուն գոյությունից:

16 M. Heidegger, Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis), MHGA, B. 56, Ffm.: Klostermann, 2003, S. 319.

17 M. Heidegger, Wozu Dichter?, Holzwege, S. 270.

18 Տես Բеседа сотрудников журнала „Шпигель“..., Философия Мартина Хайдеггера и современность, с. 245.

19 M. Heidegger M. Wozu Dichter?, Holzwege, S. 272.

հնարավորությունը «լեզվի մեջ աննկատելի ակոսներ քաշելն»²⁰ է:

Աշոտ Վաղինակի Ոսկանյան – գիտական հետազոտությունների բնագավառները՝ հասարակական գիտությունների մեջողաբանություն, փիլիսոփայական հերմենուսիկա, ազգային ինքնության հիմնահարցեր:

Summary

HEIDEGGER'S ONE-LEGGED REPENTANCE

Ashot V. Voskanian

Heidegger's short-lived cooperation with the Nazi regime has its theoretical roots in his philosophical concept of "overcoming metaphysics." In social terms, metaphysics was identified with the technology oriented European modernity, represented by the "Americanism" and "Bolshevism", which, according to Heidegger, were "gripping Europe in a vice". However, Heidegger's almost immediate disappointment in the National Socialism didn't reconcile him with the liberal alternative of the postwar world order. Instead, he committed himself to the development of the "new way of thinking", designed to pave the way for the future "non metaphysical" world.

Резюме

ПОЧЕМУ НЕ ПОКАЯЛСЯ ХАЙДЕГГЕР?

Ашот В. Восканян

Короткий эпизод сотрудничества М. Хайдеггера с нацистским режимом имеет свое теоретическое основание в его философской концепции "преодоления метафизики". В социальном плане метафизика отождествлялась с техницизмом европейского модерна – "американизмом" и "большевизмом", в клещах которых, согласно мыслителю, оказалась Европа. Безусловное разочарование в национал-социализме не примирило Хайдеггера с либеральной альтернативой послевоенного мироустройства. Он предпочел сконцентрироваться на разработке "нового мышления", призванного подготовить почву для грядущего "неметафизического" мира.

20 M. Heidegger. Brief über den Humanismus, MHGA, B. 9, S. 364.